

Om det hos många av kyrkans medlemmar finns en besvikelse på kyrkan är detta djupt allvarligt inte enbart ur pastoral synpunkt, utan också därför att lekmännen har en central roll för kyrkans identitet och trovärdighet i omgivningens ögon. Den amerikanske religionssociologen Rodney Stark har behandlat frågan om trovärdighetens avgörande betydelse för kyrkor och samfund och har i det sammanhanget betonat lekmännens större trovärdighet jämfört med anställda. Till skillnad från präster och andra anställda kan lekmännen nämligen inte misstänkas för att dra ekonomisk nytta av sitt kyrkliga engagemang.⁷

Friends and fellow congregants have fewer incentives to overstate the benefits of the religion than do clergy, whose livelihood may depend on keeping the flock faithful.

Av detta drar Stark också en annan — för kyrkan tankeväckande — slutsats:

⁷ Stark, R., *The Rise of Christianity. A Sociologist Reconsiders History*. Princeton 1996, s. 174.

Hence: *Religious leaders have greater credibility when they receive low levels of material reward in return for their religious services* (kursivering i originalet).

Lekmännen i kyrkan har alltså, på grund av att de inte kan uppfattas dra materiella fördelar av sitt kristna engagemang, en nyckelroll då det gäller kyrkans trovärdighet.

Samtidigt som en stor andel av Svenska kyrkans medlemmar tillskriver kyrkan en identitet som skiljer sig från kyrkans egen självförståelse, finns det alltså bland medlemmarna också en minoritet av kyrkligt aktiva lekmän som önskar att kyrkans självförståelse skall tydliggöras och hennes förkunnelse fördjupas. Dessa lekmän är, just genom att de inte är anställda, av avgörande betydelse för kyrkans trovärdighet och framtid. I ett något längre tidsperspektiv är Svenska kyrkans möjlighet att överleva som en del av den kristna kyrkan beroende av dem.

Vem ska definiera identiteten?

LENA PETERSSON

I den debatt jag lyssnar till, dels i kyrkomötes-sammanhang, dels via media kan jag urskilja två linjer och flera fronter när det gäller Svenska kyrkans identitet. Från flera, ibland relativt olika håll, hörs rop efter tydlighet. Jag hör det på kyrkomötet från grupper som säger sig värna bibel-trohet och lutherdom, från andra kyrkor och samfund som menar att ekumenisk samtal försvåras genom en, som de upplever det, otydlighet från Svenska kyrkan. Det finns också röster ur «allmänheten» som efterlyser tydlighet, då ofta i form av klara och distinkta uttalande i moral- och etikfrågor.

Samtidigt betonas från andra håll att Svenska kyrkans identitet ligger just i öppenhet och mångfald. Inga krav ska ställas på de som önskar delta i gudstjänster eller tillhöra Svenska kyrkan, det ska vara högt i tak och låga trösklar in till kyrkan.

Dock kan en viss skillnad noteras mellan villkor för de tillhöriga i allmänhet och de anställda som anses företräda Svenska kyrkan på ett särskilt sätt. På dessa har under de senaste åren ställts krav på trohet och lojalitet, manifesterade t.ex. i Kyrkoordningen. Enighet och enhet bl.a. kring sakramenten framförs som grundlägg-

gande och därmed uteslutande. Jag tänker då dels på diskussioner kring skillnaden mellan dopförnyelse och omdop och de tveksamheter som aktualiserats utifrån konkreta situationer där anställda varit inblandade, dels på debatten i ämbetsfrågan, där bl.a. läronämnden under de senaste åren fört fram behovet av enhet kring nattvardsbordet som ett tungt argument för kraven på tydlighet kring och reglering av vem som får bli präst i Svenska kyrkan. Honnörsorden från dem som företräder denna linje, ord som används för att hålla samman de olika tankelinjerna är «tydlighet i centrum — öppenhet i periferin.»²

Bakom båda dessa linjer — önskan om större tydlighet och betoning av öppenhet — anar jag i grunden en omsorg om Svenska kyrkan, samt en rädsla för vad som skulle hända om «de andra» fick makten. Här döljer sig förmodligen även på vissa håll, medvetet eller omedvetet, anspråk på tolkningsföreträden när det gäller att definiera identiteten.

Det jag, istället för maktpositioneringar, saknar är ett konstruktivt samtal kring vem som idag de facto definierar Svenska kyrkans identitet och vem som i framtiden får vara med i det samtalet.

Ofta ställs nu olika grupper mot varandra, i en ofruktbar konkurrens, som under senare tid koncentrerats till att gälla förhållandet mellan kyrkopolitiker, biskopar, och övriga anställda, med frågan om prästernas roll som den centrala. Den enskilde gudstjänstbesökaren eller medlemmar som inte har politiska uppdrag lämnas ofta utanför.

Vilka som inbjuds till samtalet om identiteten beror bl.a. på definition av Svenska kyrkan.

Skillnaden är stor om Svenska kyrkan identifieras som en ämbetskyrka (där ämbetsbärarna, eller som det numera heter — de med vignings-tjänst — har tolkningsföreträde), eller som en organisation med föreningstruktur (där de som är valda är de som bestämmer).

I nuvarande *Lag om Svenska kyrkan* identifieras Svenska kyrkan som ett evangelisk-lut-

herskt trossamfund, vidare som öppen folkkyrka där demokratisk organisation och kyrkans ämbete samverkar.³ Detta säger något om vem som får delta i samtalet, där två instanser är tydligt nämnda, de demokratisk valda och ämbetsbärarna. Vidare att evangeliet, med särskild hänsyn till en luthersk tolkning är en röst i samtalet.

Av särskilt intresse är då termen folkkyrka, och frågan om denna kan inkludera såväl övriga, ickevigda, anställda samt medlemmar och gudstjänstfirande i övrigt.

Min utgångspunkt är att Kyrkan är folket som samlas till gudstjänst, till gemenskap kring ord och sakrament. Svenska kyrkan är en del av denna större gemenskap. Identiteten söks och formas i gemenskapen genom ett aldrig avstannande samtal, ett samtal där varje del i gemenskapen också är en medlem i samtalet. Här möts de med särskilt ansvar — som anställda eller demokratisk valda — och andra gudstjänstfirare och medlemmar. Här finns också, som viktiga samtalspartner, bibelns vittnesbörd med centrum i berättelserna om Jesus, tolkad genom historien i de dokument som Svenska kyrkan anger i paragrafen om tro, bekännelse och lära,⁴ och i gudstjänstböckerna som ett uttryck för hur denna tro, bekännelse och lära gestaltas i liturgin.⁵

Gårdagens maktmänniskor har inget tolkningsföreträde, utan identitetsskapandet är ett ständigt sökande och något som bör formuleras och manifesteras om och om igen.

Grunden för samtalet är en relation till den levande Guden, inkarnerad i ord och sakrament men också närvarande i nästan. Och en brinnande längtan efter att i varje ny tid, i ömsesidig dialog med omvärlden, tolka denna gudsrelation, upptäcka evangeliets befriande kraft och gemenskapens ansvar och utifrån detta söka sig fram till Svenska kyrkans identitet. Detta samtal bygger på ett antal förutsättningar varav jag här enbart nämner ett par som jag anser är grundläggande. I debatter i och om Svenska kyrkan framhålls ofta att vad människor idag söker är främst tyst-

³ Se *Lag (1998: 1591) om Svenska kyrkan*, § 1 och 2, *Kyrkoordning och angränsande lagstiftning för Svenska kyrkan*, Verbum 1999, s 261.

⁴ *Kyrkoordning*, 1 kap. § 1, s 14.

⁵ *Kyrkoordning*, 18 kap. § 1, s 79.

² För dessa tankegångar se t.ex. Ärkebiskop K.G. Hammars uttalande i *Kyrkomötet 1997*, protokoll s. 10–11, 51–52 samt 147–149.

nad och möjlighet till eftertanke. De tomma kyrkorumen verkar locka betydligt fler än gemenskapen och samlingen kring ord och sakrament.⁶

Jag betvivlar inte fakta som pekar i denna riktning men är tveksam till hur länge detta ideal kommer att vara förhärskande. Det finns anledning att begrunda om detta inte främst formuleras av de generationer som socialiserats in i Svenska kyrkan via utantill-inläring och accepterande av odiskuterbara sanningar. Där tro stavades kunskap om kyrkans dogmer. Det är inte särskilt märkvärdigt att människor utifrån dessa erfarenheter söker en annan dimension i sin gudsrelation och längtar efter att andas ut i tystnadens och eftertankens mer mystiska hållning

Frågan är vad som händer när vägen in i kyrkan är den omvända, hur det är möjligt att med tystnadens erfarenheter som utgångspunkt nå in i en fördjupad gudsrelation? Dagens unga generation saknar i stor utsträckning de gemensamma berättelserna, de som hjälper till att skapa mening. Hos många, framför allt unga, människor möter jag en längtan efter redskap att utveckla den gudserfarenhet de fått i tystnaden, i naturen, i musiken etc., en möjlighet att få ställa sina erfarenheter i relation till en kristen gudstro. Det finns också en längtan efter att som sökande och troende bli tagen på allvar, att få vara med i samtalet, att bli utmanad och kanske t.o.m bli tagen i anspråk. Ett skräckexempel på hur det tyvärr kan gå till är när människor, redan döpta, men av olika anledningar inte medlemmar, söker sig in till Svenska kyrkan för att (åter)inträda i den gemenskapen, ett beslut ofta grundat på allvarliga överväganden och ställningstaganden. I den välmenande öppenheten och en märklig tyst överenskommelse om att man inte bör diskutera människors trosuppfattningar, erbjuds de att fylla i en blankett om inträde och lämna till pastorsexpeditionen. Sällan möts de av erbjudande om att uppmärksammas eller välkomnas i gudstjänst, på många platser finns inte heller möjlighet att få delta i ett samtal där den kristna tron kan utvecklas och växa.

Som jag ser det måste Svenska kyrkan, som en förutsättning för ett breddat samtal kring den egna identiteten, ta människors sökande på allvar. Även om öppna kyrkor som ger möjlighet till enskilda riter är en positivt utveckling går det inte att enbart nöja sig med att erbjuda tomma kyrkorum och ljusständning — att detta skulle vara tillräckligt är självbedrägeri och brist på ansvarstagande.

En viktig del i Svenska kyrkans samtal om tro, som efter en lång tid på sparlåga börjat få nytt liv som en del av det allmänna samtalet om Gud, är att kvalificera vilken gudsrelation det gäller. Samtal om Gud har varit en fruktbar väg att hitta ut ur låsta positioner inte minst i samband med religionsdialog och ett sätt att bli varse skillnaden mellan våra bilder och vårt tal om Gud och Gud själv.

Det är en bra utgångspunkt sålänge en kristen kyrkan inte stannar där.

En kristen syn på Gud må vara generös och medvetenhet om sin ofullkomlighet och men går inte att skilja från insikten om att Gud utifrån den kristna horisonten har ett ansikte i Jesus Kristus, ett ansikte som målas om och om igen utifrån erfarenheter i historien och i nutiden. Begrepp som försoning, förlåtelse och befrielse är centrala i en kristen gudstro och måste gång på gång definieras och internaliseras såväl av individen som i gemenskapen.

Genom Jesus Kristus möter de troende Gud på ett särskilt sätt i kommunion — i den gemensamma brödsbrytelsen — där det blir tydligt att även om varje individ har en personlig relation till Gud genom Jesus Kristus i den heliga Anden, så har den relationen ett nära samband med individens relation till och ansvar för gemenskapen och helheten.

Denna gudstjänsterfarenhet är en central del i formandet av Svenska kyrkans identitet. Den gemensamma lovsången, ropet om förbarmande och delandet av brödet vid gemenskapens bord är fruktbara utgångspunkter och anger fokus vid sökandet efter en identitet. Än mer — mässan är inte enbart en utgångspunkt för samtal — den är i sig en del av denna identitet och kan medverka till att skapa ett grundläggande förtroende mellan människor som underlättar det gemensamma samtalet om Svenska kyrkans identitet.

⁶ Se t ex Bäckström/Bromander, *Kyrkobyggnaden och det offentliga rummet*, Svenska kyrkans utredningar 1995:5, Svenska kyrkans Information, Uppsala 1995, särskilt kapitel 4, s 45 ff.